

Dagvognen Hjerting—Esbjerg.

Af Karl Riber (†).

Endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede laa der mellem Sjælborg og Hjerting Byers Marker et Stykke uopdyrket Hede, gennemfuret af mange gamle Veje. Her byggede Enkefru Klindt i 1889 en Gaard, Klindtsminde, til Minde om hendes afdøde Mand. Det var store og solide Bygninger. Min Broder havde opført dem, og Madam Klindt vilde ikke spare. Saa anlagde hun en stor og smuk Have med mange sjældne Planter. Det var alt sammen saare godt — men Marken manglede! Gaarden var anlagt paa den bare Hede, og lidt Agerjord mod Øst, som hørte dertil, havde ligget udyrket saa længe, at den var overgroet med Lyng. Men Madam Klindt vidste Raad. Hun lejede et Stykke Jord ved Stranden, som græssede godt.

Denne Gaard købte jeg og overtog den 1. April 1895. Vi skulde give 12.000 Kr. for den. De 7000 stod i Kreditforeningen til 5 %, saa lod Madam Klindt 2000 staa til 4 %, og vi laante 2000 i Varde Sparekasse til 5 % og sluttelig betalte Svigerfar 1000 Kr., som var min Kones Arvepart. Jeg havde ogsaa 1000 Kr., som jeg havde sparet sammen. Lønnen var ellers lille dengang. Efter min Konfirmation tjente jeg hos Købmand Vindfeld i Hjerting 2 Aar, det

første Aar for 45, det andet Aar for 55 Kr. Det kunde ikke give meget i Overskud, naar der skulde købes Træsko og andre Smaating; Tøjet fik jeg hjemmefra, men herfor betalte jeg af paa Fars Købmandsregning. Jeg havde tjent i 14 Aar med Undtagelse af min Soldatertid og en Vinter paa Vallekilde Højskole. Højskolen tog lidt, Soldatertiden kunde derimod nok bære sig selv.

Mine 1000 Kr. beholdt jeg som Driftskapital. Der skulde købes Korn til Sæd, Høns, Heste og Svin ligeledes lidt Frø og Gødning m. m. samt Indbo og Køkkenudstyr. Papirsomkostningerne blev mere end 300 Kr. Jeg syntes, Stempeludgifterne var en underlig Maade at tage Skat paa; det var at tage af de fattige, som maatte laane; det var bedre at tage en lille Afgift af de Renter, rige Folk hævede i Pengeinstitutterne.

Vi maatte ikke købe mere end højst nødvendig. Jeg købte et dobbelt Sengested med Bund. Det kostede 14 Kr. Saa lagde vi et Lag Halm i Bunden. Jeg fik en Dyne hjemme ved min Mor, og min Kone kom ogsaa med noget Sengetøj, og hun kom med et Bord og 4 Stole, en Væv og et Klædeskab. Jeg havde ogsaa et Skab, og i Køkkenet var et Bord og en fast Bænk, og vi fik en Seng med Sengetøj til en Hyrdedreng. Min Kone skulde tage hjem den foregaaende Vinter for at lære at væve. Hendes Moder vævede, men hun blev syg. Vi skulde have haft Bryllup til April, men Johanne kunde ikke komme fra sin syge Mor, saa vi maatte vente. Jeg fik da Kosten hos Fru Klindt, som boede i Huset. Hun var altid flink og medgørlig og gav os mange Smaating eller overlod os dem til smaa Priser.

Besætningen bestod af en Hest, 2 Plage, 6 Malkekøer, 4 smaa Kreaturer, 5—6 Faar, 2 Grise og 40—50 Høns. Der var 50 Td. Land, hvoraf 4 Td. Land god Eng i Toftnæs. Dog fulgte den forhen omtalte Lejejord ved Stranden jo ikke med. Der var altsaa Værdier nok for Pengene. Men Landbrugets Indtægter var usle i disse Aar. De havde lavet et Mejeri i Hjerting, noget af det dummeste, voksne Mænd havde fundet paa. Der var ikke mere Mælk til det, end een Hest kunde slæbe sammen. Vi fik i Reglen 10 Øre pr. Kande for vor Mælk og gav 4 Øre for den skummede Mælk, vi fik tilbage. Desuden gav Køerne meget lidt. Vi havde hverken Roer eller Kager, vi kunde købe Hvedeklid, men med den Mælkepris kunde Køerne ikke betale derfor. Et fedt Svin kunde koste 25 Kr. Nu koster en lille Gris over 100!

Ved Gaarden laa nok megen Hede pløjet, men den skulde bearbejdes og have Gødning og Mergel. Det var Slid at faa Mergelen kørt hjem fra Guldager, men det kostede ogsaa Penge.

Fiskerne havde den Gang begyndt at eksportere Fisk til Tyskland, men naar vi kom hen til sidst i Maj eller Juni blev det i Regelen for varmt at sende Fisken, saa tog de den hjem og saltede og tørrede den og solgte den som Tørfisk, men Affaldet, Hoved og Indvolde kogte de og blandede med Mel. Det gav et udmærket Svinefoder, og det blev mange Svin, som de fedede. Det gav ogsaa en Del Gødning, og det var noget, jeg kunde bruge til Hedejorden. Her satte Fiskerne Kartoffler, men jeg fik Betaling for at køre Gødningen ud og Kartofflerne hjem til dem, og det kultiverede min Hedejord. Ogsaa Svinene kørte jeg til Esbjerg for dem. Jeg fik

3 Kr. for en Tur, der kunde gøres en Formiddag, og jeg var glad for hver Krone.

Jeg blev mere og mere klar over, at Gaarden ikke kunde give til Renterne. Jeg besluttede at køre en Dag om Ugen til Esbjerg og tage Bud og Personer med. Hjerting og Esbjerg havde fælles Interesser. Fiskerne begyndte at sejle deres Baade om i Esbjerg Havn. De første to, der prøvede, blev afvist. Da sejlede Hans Øllgaard derind og gik op til Havnemesteren. Resultatet blev, at hans Baad blev liggende, og at han lod de andre Fiskere vide, at nu kunde de godt sejle derom. Jeg tænkte ogsaa, at Posten med Tiden kunde komme over Esbjerg. Spidserne og Købmændene vilde ikke have med Esbjerg at gøre. Det var kun Bosser og Bissere, der holdt til! Men Esbjerg var der nu engang. Og den 20. Februar 1897 kørte jeg den første Tur, efter at jeg havde averteret. Jeg tjente 10 Øre. Det var en Fiskers Protokol, jeg havde med til Toldforvalteren. Det var ikke meget lovende! Men næste Dag tjente jeg 3—4 Kr.

Den første Tid holdt jeg hos Købmand Pallesen i Kongensgade. Han havde en Del Landhandel, og der holdt vi altid ind, mens jeg tjente i Guldager Præstegaard, og der var god Staldplads. Jeg skulde gerne skaffe ham flere Kunder fra Landet. Det var ikke saa nemt. Han laa gerne i Overkanten med Priserne. Og samtidig havde Brugsforeningerne begyndt. Engang skulde jeg sælge noget Smør for Uddeleren i Tarp. Jeg falbød det til Pallesen. Han vilde nok købe det, og de spiste af det til Kaffen, og han roste det og spurgte, hvor det var kommet fra. Jeg vidste ikke, hvem der havde kernet det, men jeg havde da faaet det af Uddeleren i Tarp.

»Ham, den Karl!« raabte Pallesen, »han skader sin egen Stand!« Og han kylede Smørret hen ad Disken og vedblev længe at skænde. Og Smørret til Kaffen fik jeg ingen Betaling for!

Jeg handlede med mange Ting, navnlig Æg. Jeg havde undertiden 100—150 Snese. Der var ikke Æg-pakkerier dengang, saa jeg købte ved Købmænd og Brugsforeninger og solgte til Købmænd og Skibsprovianterere. Vildt var ogsaa en god Handelsvare; det kunde jeg nok tjene lidt paa, og jeg kunde næsten altid sælge det til private. Naar jeg tog et Bundt Harer, Vildænder, Agerhøns eller Duer og gik ned ad Kongensgade, kom Folk og købte, andre bestilte. Vildgæs og Ænder fik jeg især fra Langli. Jeg købte ogsaa Skind m. m. Det var jo om at lave Penge.

I Førstningen kørte jeg med en Charabanc til 6 Personer. Men naar jeg havde Passagerer med, var der for lidt Plads til Gods. Jeg købte da en gammel Hotelvogn fra Hotel Spangsberg, den første lukkede Vogn, Esbjerg ejede. Jeg skulde give to Læs Hø for den. Jeg fik den malet og gjort i Stand. Det var en stærk Vogn. Jeg havde tit 2000 Pund oven paa den, mens Passagererne i Ro og Mag tog sig et Spil Kort inde i Vognen.

Den første Tid kørte jeg altid gennem Sædding, men da jeg begyndte at køre to Gange om Ugen, kørte jeg efter Tarp Kro om Tirsdagen. Det var lidt længere, men bedre Vej. Sæddingvejen var daarlig, især for den store Vogn, som var meget vidsporet.

Jeg skulde ind mange Gange i Gaarde og Huse; naar jeg havde Bud med, saa skulde jeg have Penge. Undertiden vilde de komme med dem næste

Dag, det kunde blive til 1—2 Maaneder. Jeg maatte næsten føre et helt Bogholderi. Jeg havde en Hovedbog hjemme, men jeg skulde ogsaa have en Kladde med i Tasken, saa jeg kunde se Beløbet og kvittere. Esbjerg var ikke saa stor dengang. Kongensgade var Landevej med Grøfter ved Siden, hvor der ingen Huse var. Der var begyndt at komme Husnumre, men dem tog jeg ikke Hensyn til. Jeg kendte Husene og vidste i Reglen, hvem der boede der. En gammel Kone, som boede i »Frihavnen« i Hjerting, havde tre Døtre gift og boende i Esbjerg. Jeg havde tit Bud for hende og fik en Tiøre for det, hvis hun havde nogen.

Det kneb stadig for os med Økonomien. Det første Efteraar maatte jeg sælge den største af Plagene. Jeg fik 220 Kr. for den. Saa havde jeg dog Fred for Renterne et halvt Aar. Engang noget senere havde jeg faaet Pengene samlet sammen, saa nær som ti Kr. Jeg gik en Aften ude ved Granerne og spekulerede paa, hvor vi dog skulde faa dem fra. Jeg syntes ikke, vi havde noget at sælge, og næste Dag var sidste Dag. Jeg gik saa ind til Johanne og talte med hende om det. Jo, hun havde et Stykke Vadmel liggende, som jeg skulde have haft Tøj af; det kunde jeg sælge til Fiskerne. Vi havde selv Faar og Uld og kunde lave et Stykke Vadmel igen og kunde jo selv væve det. Jeg blev glad. Næste Morgen gik jeg til Hjerting med Tøjet. Der var Fiskere nok, som vilde købe, men ingen havde Penge nu sidst i Marts Maaned, jeg kunde tidligst faa Pengene, naar de begyndte at fiske i April. Indtil da fik de deres Forbrug hos Købmand Vindfeld, der saa i Fisketiden fik deres Fisk til Eksport. Jeg traf ogsaa en gammel Mand, Villumsen, som en

Tid havde haft Visselbjerg. Han vilde gerne have købt Tøjet, hvis han ikke netop havde bestilt et Sæt hos Skrædderen. Endelig i det sidste Hus havde Manden 15 Kr., som jeg fik, Resten skulde jeg faa, naar Fiskeriet begyndte. Deromme i Vesterbyen saa jeg, at gamle Villumsen gik oppe paa Bakken og pegede ad vores Gaard med Stokken. Jeg skyndte mig da hjem. Da havde hans Husbestyrerinde været der med 10 Kr., som jeg maatte laane.

Engang en Sommer havde jeg Dynweber, som dengang havde Brødfabrikken, og hans Kone og et Par mere med mig til Hjerting. Jeg havde mange Varer med til Brugsforeningen i Tarp, og det tog nogen Tid at faa det læsset af, og jeg skulde ogsaa have en Del med til Hjerting. Jeg kørte saa over til Kroen, hvor jeg ogsaa havde Ærinde. Endelig var jeg færdig og sprang op paa Vognen og greb Tømmen. Hestene kunde vel nok mærke, at jeg havde travlt og slog straks over i Trav, og jeg kørte rask. Det var jo fine Passagerer, jeg havde med. Da jeg kom omtrent til Højgaardene, mødte jeg en Cyklist. Han raabte efter mig, at Vogndøren slog op og i. Jeg kiggede ind i Vognen. Ja, Døren stod aaben, og Vognen var tom! Det kan nok være, jeg fik Skuden vendt og kørte tilbage. Mellem Vogterhuset og Tarp Kro, mødte jeg Selskabet. Jeg undskyldte, at jeg ikke havde set efter. Men Dynweber paastod, at det var deres Fejl; de burde have sagt, at de stod af. De tog det alle med godt Humør. Dynweber lo, saa hans tykke Mave rystede.

En Vinter var jeg kørende i Kane, da det satte ind med Tøvejr. Det gik til Tarp Kro, hvor Vejen var godt banet, men efter Hjerting var den mere gruset. Og det endte med, at Hestene rykkede Kin-

dingerne*) af. Jeg maatte da ind paa en Gaard for at laane en Vognkæde, som jeg fastgjorde inde under Kanen. Men den sprang. Saa laante jeg en Vogn. Den læssede vi alle Varer op i. Men der var tre rejsende: to unge Mennesker og Toldforvalter Dyres Frue. Hun var en ældre Kone med et stivt Ben og kunde ikke komme op i den stive Vogn. Hun ønskede saa at blive i Kanen. Naar der ikke var andet Læs i den end hende, gik det vel nok. Jeg bandt saa Kanen bag efter Vognen; men der var jo intet Styretøj i den, og naar det gik lidt nedad, rutchede den i en Fart ud til Siden, til Kæden blev stram, saa gav det et Ryk, og den for over til den anden Side, til det atter gav et Ryk. Saadan krydsede den, saa det kan nok være, den gamle Frue fik megen Kørsel for Pengene! Jeg var bange for, at Kæden skulde springe og hun gaa paa Hovedet i Grøften; men den holdt.

Efter en Tids Forløb flyttede jeg om paa Højskolehjemmet at holde. Der fik jeg Middagsmad og gennemgik mine Bøger, og ordnede Buddene, saa jeg kunde tage det hele med en Tur til hver Side. Jeg havde tit mange Penge med til Banken fra de handlende, ofte flere Tusinde, det var mest Kassekreditbøgerne, jeg havde med at sætte Penge ind paa. Jeg sammenlagde da Beløbene, saa jeg havde det paa rede Haand, naar jeg kom i Banken. Det var mest Varde Bank, der den Gang havde lejede Lokaler i den østlige Ende af Kongensgade.

En Dag stod en Sagfører fra Varde ved Kassen. Jag gav ham Bøgerne og sagde, hvor meget der

*) Gaffelen, hvori Stjærten fastgøres.

skulde sættes ind paa hver Bog. Da han var færdig, rakte han mig Bøgerne og forlangte en Sum, jeg straks var klar over var forkert. »Passer det?« sagde jeg. »Ja, gu' passer det!« sagde han og tilkastede mig et skarpt Blik. Jeg tog da Tegnebogen frem, men Palludan, som havde hørt Ordskiftet, sagde: »Aa, Sagfører, maa jeg ikke lige se? Den Mand plejer ikke at regne fejl.« Han fik Bøgerne og nævnede det rigtige Beløb. »Det passer«, sagde jeg og betalte.

Mange Steder gav man Drikkepenge, men det brugte Banken ikke, heller ikke ved denne Lejlighed. Skønt jeg havde indbetalt over to Millioner i Varde Bank, blev det det eneste Sted, hvor jeg ikke havde faaet en Øre i Gratiale. Paa Apoteket fik jeg Julegave hvert Aar, og mange gav mig en Krone, naar jeg betalte Regninger. Jeg mindes endnu gamle Landinspektør Hvelplund. Naar jeg kom og betalte ham en stor Regning, gav han mig en Daler. Mange saa saadan paa det, at det var en nyttig Gerning for Byen, jeg havde taget op.

Selv kunde jeg godt have taget noget mere og endda have haft nok at køre med. Jeg havde f. Eks. tit 3—4 Flasker Medicin, Kamfer eller Kamferdraaber. Jeg skulde da først om at bestille det, saa hente det og betale det og saa bringe det ind i Hjemmene. Det fik jeg 10 Øre for. Skal man nu have en Flaske fra Esbjerg til Andrup, koster det 50 Øre, selv om det bliver bragt paa Rutebilstationen. Engang glemte jeg at indfri en Veksler paa 200 Kr. for en Mand. Jeg opdagede først Forglemmelsen, da jeg var kommet hjem, og da jeg ikke skulde køre næste Dag, tog jeg en Hest og red paa til Esbjerg. Der var endnu ikke mange Cykler dengang. Den

Tiøre var ogsaa dyrt tjent. Jeg købte ofte Tøj eller Legetøj til Børn eller Damer og havde det Held, at det næsten altid passede. Engang skulde jeg købe et Stykke amerikansk Oksekød eller Tøndekød. Et Par Dage efter kom Manden med Kødet igen og sagde, at det var lavet af Mennesker, og det vilde han ikke ha'. Jeg havde jo købt det, hvor han havde sagt, og derfor maatte han ogsaa tage det, som det var. Ellers kom jeg godt ud af det med mine Kunder.

Engang havde jeg $\frac{1}{2}$ Td. Kartoffler for i Vognen og satte en Barnevogn over den, saa 2 Hjul stod paa hver Side af Sækken; i Vognen lagde jeg saa en Mængde Smaating. Da jeg i Esbjerg vilde trække Kartofflerne ud, fik Barnevognen Overbalance og slog en Kolbøtte ud over den nærmer Hest, der blev bange. Hestene satte i Løb, og for ikke at blive klemmt fordærvet mellem Vognen og en Husmur, maatte jeg give Slip paa Tømmen. Hestene for afsted med Køretøjet, ved Havnegade drejede de ind efter Byen. Her stod en Murer øverst paa en Stige ved et toetages Hus. Hastigt skubbede han et Par Teglsten til Side og greb fat i Lægten og kom ind i Huset, mens Hestene ramte Stigen. Vognstangen knækkede og Stigen havnede paa Taget af Vognen, hvor den blev liggende. I Vognen var der flere rædselsslagne Damer. En efter en sprang de ud af Vognen; en af dem havde et lille Barn med. Hun bøjede sig langt ud af Vognen og lod Barnet falde ned paa Vejen, hvorefter hun selv hoppede ud. I Stormgade drejede Hestene om til Kongensgade, der blev fyldt med Mennesker. En Cyklereparatør kom op fra en Kælder og kastede en Frakke i Hovedet paa Hestene, men uden Resultat; ved Kirke-

gade fik Slagter Hans Jensen fat i Tømmen, og ved Torvet fik han dem helt standset. To af Damerne turde ikke tage med tilbage. Der var dog ikke mere noget at mærke paa Hestene.

I Badetiden havde jeg tit Badegæster med til Esbjerg Banegaard. Og Dagvognen gik nu sin Sejrs-gang. Trafikken voksede; jeg maatte køre fire Dage om Ugen. Jeg havde nu tre kraftige Heste, for Ejendommen skulde jo ogsaa passes. Jeg havde flere Gange en Samtale med Postmester Sjønning og Hjertingboerne om at faa Hjertingposten over Esbjerg; men der var ikke nogen Stemning for det. Da købte Sagfører E. Hansen, Esbjerg, Marbækgaard, og anlagde en god Vej fra Tobøl til Marbæk, hvorefter han fik gennemført, at Posten gik over Esbjerg, saa kom Strandvejen mellem Esbjerg og Hjerting. Det var ogsaa et Plus i den rigtige Retning.

Bilerne begyndte nu at komme frem, og jeg var nok klar over, at de blev Fremtidens Løsen. Men jeg kunde ikke magte at anskaffe Bil. En Forretningsmand i Esbjerg foreslog mig at danne et Aktieselskab; der var nok, som vilde skyde Penge til, saa Bilen kunde anskaffes. Men skønt min gamle Hotelvogn ikke kunde klare det længere, turde jeg ikke give mig i Lag med Bilen, men købte en gammel Dagvogn, lidt større end min tidligere.

Da kom Katastrofen! En Dag i Esbjerg blev jeg meget syg. Det var godt, jeg var velkendt, for jeg skulde hyppigt paa W. C. Men trods tiltagende Smerter vilde jeg gennemføre min Tur. En Nabo tog en Del Varer med over Tarp, for det gjaldt for mig snarest at komme hjem og i Seng. Alligevel maatte jeg over Tarp, da jeg senere fik en Pakke

Kød til Tarp Kro, hvor der skulde være Spisning om Aftenen. I Hjerting fik jeg Hjælp til Aflæsningen og en Mand til at hjælpe mig hjem. Jeg laa da inde paa Sædet i Vognen og kunde ikke mere. Næste Dag havde vi Lægen. Det var Bindtarmsbetændelse. Men der var ikke Tale om Operation. Det var sjældent dengang. Jeg fik smertestillende Draaber og maatte intet spise de første Dage. Efter en Uges Tid kom jeg op, men fik stadig Tilbagefald. Efterhaanden blev der længere og længere mellem Anfaldene, og efter et Aars Forløb hørte de helt op, og jeg har intet mærket til Sygdommen siden. Mens jeg var syg, maatte min Karl, Jens Søndergaard, køre Dagvognen, og han var flink og dygtig. Jeg vilde gerne have lejet ham til at fortsætte, men han vilde ikke. Og Lægen fraraadede mig selv at køre. Jeg havde nemlig efterhaanden faaet alt for mange Grovvarer at køre med, og det var et Arbejde at faa en 200 Punds Sæk op paa Vognen.

1. Nov. 1908 solgte jeg saa Ruten, Vogn, Seletøj og to gode Heste til Jens Thorstensen for 1800 Kr., saa der blev ikke meget i Afstaaelse. Efter et Par Aars Forløb var det, Posten kom over Esbjerg, og Thorstensen fik en lille Bil, som stadig blev forstørret. Nu kører der i Sommertiden hver halve Time Bil mellem Hjerting og Esbjerg, tit ret store Rutebiler, to til tre efter hinanden. Den Tur, som begyndte med ti Øre, giver nu flere Hundrede Kroner om Dagen.
